

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СТОМАТОЛОГІЇ

Стоматологія, що є однією з найпоширеніших медичних спеціальностей, протягом багатьох століть розвивалась у тісній взаємодії з іншими напрямками медицини.

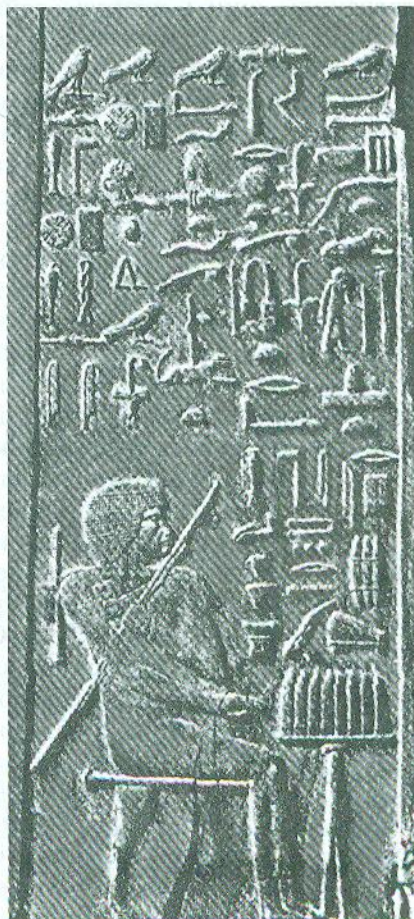
Зародження медицини та стоматології пов'язують ще з первіснообщинним ладом. Цей етап розвитку історики називають “первіснообщинною медициною”, або періодом “спостереження”. Постійні спостереження за хворими дали змогу накопичити перші уявлення про деякі хвороби, збагатити стоматологію низкою лікарських засобів, виробити прийоми лікування.

У відомому давньоєгипетському папірусі Еберса (2000 р. до н. е.), довжина якого становить 21 м, 3 стовпчики тексту присвячені лікуванню зубів (мал. 1).

Уже в IV—II ст. до н. е. для лікування зубів використовували хлібне тісто, мед, солі важких металів. З деяких речовин готували лікарські засоби у вигляді розчинів для полоскань, примочок і промивань або мазі.

Найповніші відомості про розвиток зуболікування, якими володіє сучасна історія медицини, належать до епохи розквіту Давньої Греції та Римської імперії, а також країн Сходу. У цей період на зміну емпіричним уявленням про хвороби приходять методи об'єктивного пізнання. Вивчається анатомія людини. У IV ст. до н. е. грецький філософ Арістотель уперше описав анатомічну будову тимчасових та постійних зубів і терміни їх прорізування.

Так, ще в античні часи (IV ст. до н. е.) видатний грецький лікар і філософ Гіппократ вважав причиною карієсу “змішування дурних соків” організму. Він пов'язував виникнення карієсу з хворобами печінки, шлунка та інших внутрішніх органів. Близько 43 р. н. е. римський лікар Скрибоніус (Scribonius Largus) запропонував теорію карієсу, згідно з якою вва-

Мал. 1. Давньоєгипетський напис, присвячений зуболікуванню

жав причиною його виникнення дуже маленьких невидимих для ока черв'ячків. У цей самий період описано клінічну картину окремих захворювань зубів та ясен і запропоновано методи їх лікування.

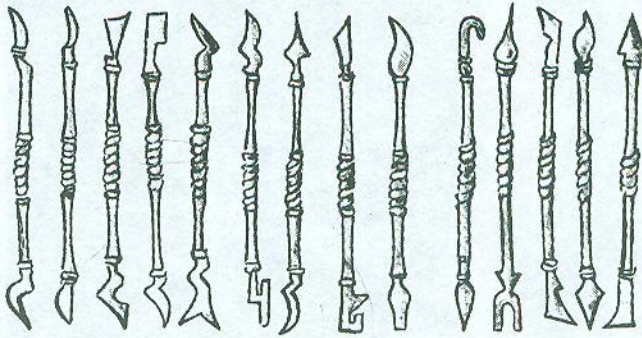
Для лікування ясен і пародонта застосовували в'язучі й припікальні засоби. Широко рекомендували відвари різних трав. Для полоскання використовували рослини, які містять наркотичні речовини (блекота, мак). Для загальної дії на організм рекомендували відволікальні кровопускання, проносні, призначали дієту. У Київській Русі широко застосовували полин, ревінь, кропиву, листя берези та липи, скіфський агнець, чемерицю, кору ясеня, подорожник. Із засобів тваринного походження новгородці використовували сиру печінку, скіфи — кобиляче молоко, народи Півночі та Сибіру — панти плямистого оленя, ріг зубрів. Уже в V—IV ст. до н. е. лікарі-скіфи володіли методами видалення зубів. Зуби видаляли щипцями, які почали виготовляти ще за 1000 років до н. е. Матеріалом для їх виготовлення слугували свинець, бронза, а пізніше — залізо.

На високому ступені розвитку перебувало шинування та протезування. Виготовленням шин і протезів займалися переважно золотих справ майстри (IX—VIII ст. до н. е.). Удосконалюючи прийоми зуболікування, арабські лікарі Разі, Альбуказіс, Авіценна, починаючи з VII ст., велику увагу приділяють докладному опису зубних хвороб, детальному викладу методів їх лікування. У цей період лікарі знали про негативний вплив зубних відкладень і користувалися спеціальними інструментами для їх видалення (мал. 2). Пошуки вчених-хіміків того часу збагатили медицину такими засобами, як неорганічні кислоти, камфора та інші речовини.

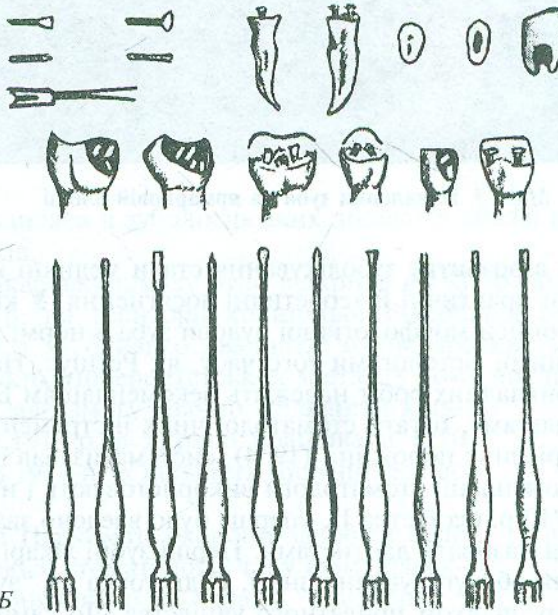
За часів Середньовіччя спостерігається занепад розвитку науки. Медицина, як і інші галузі науки й культури, стала справою служителів церкви, священників та монахів. У цей період, що тривав кілька століть, лікування розвивалося вкрай слабо. Хвороби зубів, як і інші захворювання, лікували переважно заклинаннями, молитвами, носінням різних амулетів, використанням екскрементів людей і тварин. Видалення зубів, як і інші втручання та процедури, переходять до рук банщиків та голярів (цирульників), мандрівних зубоволоків чи зубодерів, костоправів (мал. 3). Такі втручання проводили переважно на відкритих для огляду ярмаркових майданах під час великого напливу народу.

На початку другої половини IX ст. з утворенням Київської Русі швидко розвиваються такі давньоруські центри культури, як Київ, Новгород, Смоленськ, Вишгород, Псков тощо. Розвиток їх сприяв появі представників багатьох професій, у тому числі й лікарів. Останніх називали “лечцями”. У Флорентійській бібліотеці зберігається екземпляр найстарішого лікувальника, який у XII ст. склала Євпраксія, онука князя Володимира Мономаха. В одному з його розділів містяться відомості про хвороби рота, як зуби “білими зробити”, про зуби, які хитаються. У XIV ст. з'являється багато різноманітних інструментів для догляду за зубами (мал. 4), лікування й видалення їх.

Першим, хто поєднав у єдину систему накопичений практикою досвід зуболікування з теоретичними уявленнями про захворювання щелепно-лицевої ділянки, був французький лікар-хірург П'єр Фошар (мал. 5). У 1728 р. він видав книгу “Le Chirurgien Dentiste, au Traite des Dentes” (“Хірург-дантист, або Трактат про зуби”), у якій виділяв дві групи причин виникнення карієсу: 1) хворі соки організму (кров і лімфа) або внутрішні захворювання; 2) зовнішні впливи. Подаль-

А

Б

Мал. 2. Інструменти для видалення зубних відкладень (А)
та оброблення каріозної зорожнини (Б)

ший розвиток медицини і відкриття мікроскопа дали змогу висунути нові припущення щодо виникнення карієсу. Таким чином, до середини XIX ст. були закладені основи хіміко-паразитарної теорії карієсу.

У 1819 р. з'явилася срібна (Белл) й у 1859 р. мідна (Ліпольд) амальгами. З 1855 р. зубні лікарі для пломбування стали користуватися когезивним золотом. З 1858 р. для пломбування використовують цемент (Ростен).

Значним кроком у розвитку зуболікування стала поява бормащини. Перші її конструкції приводилися в рух рукою (Делабар, 1820). У 1871 р. Дж. Морисон (J.V. Morrison) сконструював ножну бормашину, для обертання якої використовували ножний привід. Це дало змогу значно поліпшити техніку препарування зубів (мал. 6). Практично в той самий час було створено й електричну бормашину.

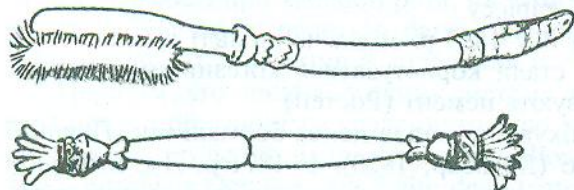

Мал. 3. Видалення зуба на ярмарковій площі

Важливою віхою в розвитку зуболікування стали медичні книги, у яких узагальнювалися основні практичні й теоретичні досягнення. У книзі Джона Томса наводяться класичні описи морфологічної будови зуба в нормі та в разі патології, зроблені такими знаними гістологами того часу, як Ретціус, Насміт, Келін. Визначне місце серед прикладних робіт належить рекомендаціям Блека (G.V. Black). Він удосконалив амальгаму, багато стоматологічних інструментів, першим створив класифікацію каріозних порожнин (1904), систематизував їх препарування та пломбування. Ці рекомендації стоматологи використовують і нині.

У Росії лише в 1710 р. (за Петра I), уперше було введено звання зубного лікаря; з 1838 р. їх почали називати дантистами. Перші зубні лікарі були іноземцями, яких запрошували для обслуговування знаті. Підготовка до “зубного лікарювання” почалась у 1790 р. шляхом приватного учнівства. До самостійної праці цих осіб допускали після відповідних іспитів. У 1810 р. були видані перші правила щодо іспитів на звання зубного лікаря. Іспити складали в університетах або медичній академії.

У 1879 р. на VI з’їзді російських природодослідників проф. М.В. Скліфосовський уперше висунув пропозицію проводити навчання фахівців із зуболікування на медичних факультетах університетів. У цей самий період було організовано першу приватдоцентуру з одонтології при Московському університеті та Военно-медичній академії в Петербурзі. Однак ще довгі роки, аж до 1918 р., коли було відкрито Одонтологічний інститут, підготовка зуб-

Мал. 4. Дерев’яний інструмент для видалення залишків їжі між зубами